

การพัฒนาแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น*

The Development of Blended Knowledge Sharing Model Through Development Communication Approach to Enhance Team Learning of Local Health Security Fund

ฉันทพร วณิชฤทธา (Thanyaporn Wanichritta)**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนาแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น และ (2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ที่แต่งตั้งตามระเบียบกองทุนฯ ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) คณะทำงานย่อย ที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการกองทุนสปสช.และสมาชิกในชุมชน ในตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 15 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง การวิจัยมี 4 ขั้นตอนคือ (1) ศึกษาบริบทของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น (2) พัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน (3) ทดลองรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานและ (4) รับรองรูปแบบและนำเสนอรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) คน 2) สื่อและเทคโนโลยี 3) พื้นที่ 4) ทรัพยากร ปัจจัยสนับสนุน และ 5) เรื่องที่จะเรียนรู้ และมีขั้นตอนกระบวนการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สื่อสาร

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง การพัฒนาแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธราปณีย์ ธรรมเมธา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

This article Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree, Doctor of Philosophy Program in Curriculum and Instruction, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Slipakorn University, THAILAND. Thesis Advisors: Asst. Prof. Thapanee Thammetar. Ph.D., Assoc. Prof. Onjaree Na Takuatoong. Ph.D., Asst. Prof. Kiriboon Jongwutiwes.

** นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร e-mail: iamthanya@gmail.com

Student of Doctor of Philosophy Program in Curriculum and Instruction, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Slipakorn University, THAILAND.

สัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ 2) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง 3) แลกเปลี่ยนแบ่งปัน ประสบการณ์ในทีม 4) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ 5) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ 6) สะท้อนกลับ ปรับวิธี (2) ผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่าผลการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมหลังการใช้รูปแบบ มีการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นกว่าก่อนใช้รูปแบบทุกด้าน ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยกับองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน การสื่อสารเพื่อการพัฒนา การเรียนรู้เป็นทีม

Abstract

The research aimed to: (1) develop the blended knowledge sharing model through development communication approach to enhance team learning of Local Health Security Fund and (2) to implement the blended knowledge sharing model through development communication approach to enhance team learning of Local Health Security Fund. The research was a mixed methods approach including both quantitative and qualitative research. The samples were members of Local Health Security Fund in Bang Nam Pheung community, Pharapradaeng district of Samut Prakan Province. The 15 informants were select by the purposive sampling technique.

The research procedures consisted of 4 phases: (1) analysis and synthesis the basic information of Local Health Security Fund and the community, (2) develop the blended knowledge sharing model, (3) study the results of blended knowledge sharing model and (4) evaluate and present the blended knowledge sharing model.

The research findings found that: (1) The blended knowledge sharing model through development communication approach to enhance team learning of Local Health Security Fund consisted of 5 components were: 1) People 2) Media 3) Space and climate 4) Resources and supporting infrastructure 5) Contents. The six steps of blended knowledge sharing model through development communication were: 1) develop a relationship and understand the local setting 2) identify team learning objectives and activities 3) learn and share explicit and tacit knowledge 4) learn from best practice and empowerment 5) collect and storage team knowledge 6) conduct monitoring and feedback. Second, the result of using blended knowledge sharing model through development communication approach to enhance team learning of Local Health Security Fund by the samples' self-posttest team learning scores were

significantly higher than pretest team learning scores in all aspects. The experts approved all components and process of blended knowledge sharing model through development communication approach to enhance team learning of Local Health Security Fund was appropriate in high level.

Keywords: Blended Knowledge Sharing, Development Communication, Team Learning

บทนำ

การศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพมนุษย์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและความงอกงาม ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา วิชัย วงศ์ใหญ่ (2552) กล่าวว่า การศึกษาที่ปรับฐานคิดใหม่นั้น การศึกษาคือการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะเสริมสร้างให้ทุกคน มีวิธีการเรียนรู้ โดยปรับเปลี่ยนปัจจัย 3 ด้าน คือ (1) วัฒนธรรมการเรียนรู้ เปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบรับเป็นแบบรุก การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ เป็นความรู้ที่มีพลัง ก่อเกิดมาจากการเรียนรู้ในตัวเอง (2) เปลี่ยนฐานคิดว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาได้ การจัดการศึกษาต้องให้ทุกคนมีพื้นที่ ที่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทุกรูปแบบ การเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมได้และ (3) เปลี่ยนบรรยากาศการเรียนรู้ไปสู่การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ยึดตำราเป็นหลัก การจัดการศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนที่ต้องการให้บุคคลทำอะไรได้ พัฒนาสิ่งใดไปแก้ไขปัญหา รวมทั้งทำประโยชน์แก่สังคม

ดังนั้นการศึกษาจึงไม่ได้มุ่งเน้นที่จะพัฒนาคนในระบบการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องพัฒนาคนในสังคมให้มีความรู้และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ในทุกภาคส่วน เนื่องจากในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยรวมทั้งประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ได้เริ่มเข้าสู่กระแสใหม่ของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า สังคมความรู้ (Knowledge society) และระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – Based Economy) ที่ใช้ความรู้และนวัตกรรม (innovation) เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและการผลิตมากกว่าเงินทุนและแรงงาน หลายองค์กรให้ความสำคัญกับความรู้ และบุคคลที่เป็นผู้สร้างและใช้ความรู้มากขึ้น การพัฒนาของประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จนถึงจุดเปลี่ยน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ให้ความสำคัญกับ “การมีส่วนร่วม” ของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ใช้แนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ การพัฒนาที่สมดุลทั้ง คน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องสร้างและใช้ประโยชน์จากภูมิคุ้มกันที่สำคัญ ดังเช่น การพัฒนาประเทศให้อยู่บนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย การที่

ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ เป็นพลังหลักในการพัฒนาฐานรากของประเทศให้มั่นคง ชุมชนพึ่งตนเอง และสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ตระหนักถึงสถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและระดับประเทศ การกำหนดทิศทางการพัฒนาจึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน เป็นต้น ดังนั้นการนำแผนพัฒนาฯ สู่การปฏิบัติจึงต้องมีการเสริมสร้างบทบาทของทุกภาคส่วนให้สามารถขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ พัฒนาศักยภาพประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้พร้อมรองรับความเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ เป็นต้น

จากความสำเร็จของการพัฒนา การสร้างภูมิคุ้มกันที่ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” การพัฒนาจึงต้องอยู่บนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น “ความรู้” จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการนำไปสู่สมดุลของการพัฒนา

ดังนั้นหากจะพัฒนาคนจะต้องเกิดจากการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาชีวิต การจัดการความรู้ (Knowledge Management) จึงเป็นรูปแบบการเรียนรู้หนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้คนได้รู้จักตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง และคุณค่าของผู้อื่น เกิดการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ที่จะนำแนวคิดและวิธีปฏิบัติต่างๆ ไปปรับใช้กับชีวิต การจัดการความรู้มิใช่เพียงจัดการกับความรู้ (Knowledge) เท่านั้น แต่เป็นการจัดการชีวิต และบริหารชีวิตด้วย การจัดการความรู้ จึงเปรียบเหมือนการจัดการชีวิตอย่างหนึ่ง (Life Management) การเรียนรู้เรื่องการจัดการความรู้จึงมีความจำเป็นสำหรับการเรียนรู้กระบวนการในการพัฒนาตนเองในอนาคต ที่สำคัญการจัดการความรู้มิใช่การเรียนรู้แบบแยกส่วนแต่เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้เพราะเชื่อว่าความรู้นั้น “ยิ่งให้ ยิ่งได้” (วิจารณ์ พานิช, 2548) คนที่มีความเข้าใจในการจัดการความรู้แล้วนั้นจะสามารถนำวิธีการไปใช้เพื่อให้เกิดทักษะในการจัดการเรื่องอื่นๆ ได้อีกมาก

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการจัดการความรู้ถือเป็นกลไกของชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP) ที่จะมุ่งพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการใช้เวลาและโอกาสสำหรับบุคคลในการนำสิ่งที่เคยทำสำเร็จมาแล้ว หรือมีความรู้มีประสบการณ์มาแล้วหรือแลกเปลี่ยนให้กับผู้อื่นในพื้นที่ที่เหมาะสม สิ่งสำคัญคือมีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ไปในทิศทางเดียวกัน (ประพนธ์ ผาสุขยัต, 2547) จากแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การพัฒนาชุมชน การสื่อสารถือเป็นเรื่องสำคัญมากเช่นกัน การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication) เป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวทางการสื่อสารจึงมีกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ลักษณะการไหลเวียนของข่าวสารจึงมีทั้งจากบนลงล่าง (Top-down Approach) จาก

ล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) และแบบแนวราบ (Horizontal Approach) อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการสื่อสารที่มีพลังในการพัฒนามากยิ่งขึ้น แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ โดยที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงอยู่กับแนวความคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกล่าวไว้ว่า ประชาชนเป็นผู้กระทำ (Action) ประชาชนไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้น แต่จะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนา ความหมายของการมีส่วนร่วมจึงหมายถึง การที่กลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมทั้งทางร่างกาย จิตใจอารมณ์ ร่วมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมออกความคิด สร้างสรรค์ และร่วมพัฒนา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการเห็นความสำเร็จของงานนั้นๆ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงรวมถึงการทำงานของบุคคลและกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งอาจมีการแบ่งงานรับผิดชอบตามความสามารถ หรือการตกลงใจร่วมกันปฏิบัติงานดังกล่าวด้วยความผูกพัน มีความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน มีการเสริมพลังงาน และการทำงานเป็นทีม (กาญจนา แก้วเทพ, 2551)

“การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” ได้รับการหล่อหลอมจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของมุมมองทางสังคม ผวนกับความพยายามแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ให้เป็นการสื่อสารรูปแบบใหม่อันเกิดจากการประสานแนวคิดทางวิชาการที่เน้นการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ผวนกับแนวคิดที่จะมุ่งเน้นการวิจัยและการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมต่อการขยายผลสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคม การเน้นให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงความสามารถของสมาชิกในการเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเอง ที่มีความเชื่อมโยงถึงกับแนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม” และ “การเข้าถึง” (Accessibility) การสื่อสารเพื่อพัฒนามีองค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสารหรือแหล่งของสาร (Sender of Source) สาร (Message) สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร (Media or Channel) และผู้รับสาร (Receiver) คุณลักษณะของผู้ส่งสารและผู้รับสาร สำหรับการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้นจะสลับบทบาทกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ประเภทของเนื้อหาสาร เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน ประเภทของช่องทาง/สื่อ โดยหลักการทั่วไปแล้วสื่อขนาดเล็กที่เข้าถึงได้ง่ายที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2551)

จากความสำคัญของการสื่อสารต่อการพัฒนาสังคม สู้คุณค่าของการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้ดูแลสุขภาพของตนเองและยังสร้างศักยภาพของกลุ่มในการเปลี่ยนแปลงสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคมอันมีผลต่อสุขภาพ จากกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) สู่กฎบัตรกรุงเทพ มีประเด็นที่น่าสนใจว่า การทำงานสร้างเสริมสุขภาพมีพื้นฐานที่การปฏิสัมพันธ์ของคน สิ่งแวดล้อม สังคม ระบบบริการ และระบบการปกครอง ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพซึ่งจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ด้วยกลไกหรือกิจกรรมที่หลากหลายและมีการพัฒนาขึ้น จวบจนการสรุปบทเรียนที่กรุงเทพฯ ที่ทำให้เกิดเป้าหมายที่เน้นเรื่องสิทธิ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม ทำให้กลไกการปกครอง การกระจายอำนาจและการออกกฎหมาย กฎระเบียบ ตลอดจนการลงทุนด้านสุขภาพของภาคส่วนต่างๆ มีความชัดเจนขึ้นในบทบาทความรับผิดชอบ และกิจกรรมที่ควรพัฒนา (World Health Organization, 1986; Kwok-Cho Tang, Robert Beaglehole, and Desmond O'Byrne, 2005)

กองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการร่วมดูแลสุขภาพของประชาชนจากทุกภาคีเครือข่ายสังคม มีกลไกหลักในการประสานการมีส่วนร่วมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กองทุนหลักประกันสุขภาพในพื้นที่มีเป้าหมาย เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับประชาชนทุกคนในพื้นที่โดยส่งเสริมกระบวนการการมีส่วนร่วมตามความพร้อม ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ของกองทุน (1) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการจัดบริการสาธารณสุขของหน่วยบริการหรือสถานบริการอื่นรวมทั้งสถานบริการทางเลือก โดยเน้นเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต (2) เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มผู้ประกอบการที่มีความเสี่ยงและกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรังที่อยู่ในเขตพื้นที่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสมรรถภาพ ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพอย่างน้อยตามประเภทและขอบเขตของบริการสาธารณสุขที่คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพกำหนด (3) เพื่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพของคนในท้องถิ่นหรือพื้นที่ โดยการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของบุคคลในท้องถิ่นหรือพื้นที่ (สำนักงานกองทุนหลักประกันสุขภาพ, 2554)

จากรูปแบบการสื่อสารแบบเดิมของคณะกรรมการกองทุนฯ ที่มีรูปแบบการสื่อสารเน้นการสื่อสารแบบทางการและไม่ได้นำกลุ่มเป้าหมายในชุมชนซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์หรือผู้มีส่วนได้เสียในการส่งเสริมสุขภาพเข้ามามีส่วนร่วมเท่าไรนัก แต่ด้วยหลักคิดของการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพเป็นการทำงานที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเห็นได้จากการออกแบบโครงสร้างของคณะกรรมการและวิธีดำเนินการ ดังนั้นจะทำอย่างไรให้เกิดการมีส่วนร่วมของทั้งคณะกรรมการผู้ดำเนินการกองทุนและกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ที่มีการร่วมมือทำงานและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่ม ทำอย่างไรจะเสริมศักยภาพการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานนั้นเพื่อขยายขีดความสามารถและสร้างการเรียนรู้เป็นทีมที่มีกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืน และเป็นแนวคิดสำคัญที่ส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะการสื่อสารเป็นการกระบวนการที่ทำให้ทุกคนได้มีโอกาสถ่ายทอดข้อมูล ความรู้ และข่าวสารต่างๆ เป็นได้ทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน โดยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา จึงเป็นการผสมผสานทั้งเครื่องมือในการสื่อสารและวิธีการสื่อสาร ที่ใช้เทคโนโลยีและไม่ใช้เทคโนโลยี ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เป็นทีมของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพและกลุ่มเป้าหมายในชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

ดังนั้นจากสถานการณ์การทำงานของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ และการศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นทีมของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพในชุมชนและกลุ่มเป้าหมายให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแนวทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น
- 2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ ที่แต่งตั้งตามระเบียบกองทุนฯ ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) คณะทำงานย่อย ที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการกองทุนสปสช.และสมาชิกในชุมชน ในตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจงตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. เป็นกองทุนที่ได้รับการประเมินว่าอยู่ในระดับ A จากการประเมินของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ปี พ.ศ.2555
2. มีลักษณะการทำงานร่วมกันซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มาร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันด้วยความสมัครใจโดยมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อพัฒนาระบบกองทุนหลักประกันสุขภาพ โดยมีเรื่องที่ตนเองสนใจ มีความรู้ความชำนาญ มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม

ขอบเขตด้านพื้นที่

ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้มีแนวคิดสำคัญที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน คือใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1. ศึกษาบริบทของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ของกลุ่มกองทุนสปสช.ในตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ มีการดำเนินการดังนี้ 1) ลงพื้นที่สร้างความสัมพันธ์และชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย 2) เตรียมกรอบการเก็บข้อมูลและประเด็นคำถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบบ

แผนการสื่อสารในชุมชน ช่องทางการสื่อสารเดิมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น
3) เก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi structure)

ตอนที่ 2. พัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น เป็นขั้นตอนการสร้าง (ร่าง) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วยองค์ประกอบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานและขั้นตอนกระบวนการ มีการดำเนินการดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยแนวคิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน การสื่อสารเพื่อการพัฒนา และการเรียนรู้เป็นทีม 2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบริบทของกลุ่มกองทุนนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลการ สังเคราะห์แนวคิดต่างๆ ออกแบบสร้างเป็น (ร่าง) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน 3) นำร่างรูปแบบ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน พิจารณาหาคุณภาพของรูปแบบ 4) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 3. ทดลองรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น โดยนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไป ใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน ได้แก่ กรรมการกองทุนฯ คณะทำงานของกองทุน และสมาชิกในชุมชนพื้นที่ ตำบลบางน้ำผึ้ง โดยดำเนินการตามองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบ และได้มีการประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยกลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมเมื่อสิ้นสุดกระบวนการ

ตอนที่ 4. รับรองรูปแบบและนำเสนอรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการ สื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น โดยนำ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นพร้อมเอกสารประกอบการพิจารณา และแบบรับรองรูปแบบไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ในด้านที่เกี่ยวข้องกับจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนพิจารณาประเมินรับรอง รูปแบบพร้อมให้ข้อเสนอแนะ นำผลการประเมินและข้อเสนอแนะที่ได้มาวิเคราะห์และนำมาปรับปรุงรูปแบบเพื่อ นำเสนอ

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาบริบทของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ พบว่า สภาพแวดล้อม ชุมชนบางน้ำผึ้งเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมคง ความอุดมสมบูรณ์เป็นธรรมชาติมีพื้นที่สีเขียวที่เป็นเพียงผืนเดียวที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากที่สุด มีลักษณะ ชุมชนเป็นแบบเกษตรดั้งเดิม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่สำคัญและมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งในวันเสาร์อาทิตย์ ในชุมชนมีผลผลิตทางการเกษตรหลายอย่างทั้งพืชสมุนไพร ต้นไม้ ผลิตภัณฑ์ จากธรรมชาติ และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ส่งออกต่างประเทศด้วยเช่น ลูกประคบสมุนไพร ฐูปหอมสมุนไพรสุตร

โบราณ เป็นต้น สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคย องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทสำคัญในพัฒนาชุมชนซึ่งมีการทำงานแบบเครือข่ายและมีผลงานเป็นที่ยอมรับของประชาชนมายาวนาน

ด้านการดำเนินการกองทุนหลักประกันสุขภาพ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกรรมการกองทุนฯ และคณะทำงานย่อยในพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งจำนวนจำนวน 9 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และสมาชิกในชุมชน กลุ่มละ 3 คน พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบล มีการดำเนินงานภายใต้หลักการทำให้เป็นเนื้อเดียวกับงานพัฒนาตำบลและมีผลงานโดดเด่นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีพ.ศ.2553 กรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งและคณะทำงานย่อยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามแผนงานของโครงการกองทุน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบบแผนการสื่อสารระหว่างกรรมการกองทุนและสมาชิกในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องกระบวนการทำงานและการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยมีเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเป็นเรื่องเด่นของการดำเนินการกองทุน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเกิดขึ้น ระหว่าง คณะกรรมการกองทุนและคณะกรรมการย่อยที่ทำโครงการร่วมกับกองทุนเป็นหลักโดยผ่านวิธีการประชุม กรรมการตามโครงสร้างของสปสข. แบบแผนการสื่อสารเดิมจึงเป็นแบบการประชุมแบบเป็นทางการตามระเบียบ ของการดำเนินงานโครงการและการประชุมแบบไม่เป็นทางการของคณะกรรมการย่อยผู้รับผิดชอบโครงการ สถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งมีบรรยากาศแบบเป็นกันเองทั้งนี้เพื่อใช้การพบกันเพื่อการประชุมตามวาระการประชุม และสถานที่แบบไม่เป็นทางการจะเป็นพื้นที่บริเวณทั่วไปในชุมชน ด้านช่องทางการสื่อสารใช้รูปแบบสื่อบุคคลและสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น เอกสารโครงการ บันทึกการประชุม ป้ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น จากความพร้อมด้านโทรคมนาคมและการสื่อสารในประเทศไทย ทำให้มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างแพร่หลายและสะดวกรวดเร็ว มีการขยายเครือข่ายการสื่อสารโดยเฉพาะระบบ 3G ให้เข้าถึงครอบคลุมหลายพื้นที่ ซึ่งในตำบลบางน้ำผึ้งมีการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารโดยเน้นการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ตโฟนในกลุ่มกรรมการกองทุนและคณะกรรมการย่อยเช่นกัน เน้นการใช้โทรศัพท์เพื่อพูดคุยสนทนา แต่เริ่มมีการใช้ส่งข้อมูลภาพ เสียงและภาพเคลื่อนไหวโดยใช้แอปพลิเคชัน ต่างๆ เพิ่มมากขึ้นจากการริเริ่มของหัวหน้าหน่วยบริการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโดยการรวมกลุ่ม ในไลน์แอปพลิเคชัน (Line Application) เป็นกลุ่มของสมาชิกอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้เกิดการ ติดต่อสื่อสารที่ทั่วถึงทุกคนและสะดวกรวดเร็ว ดังนั้นสมาชิกอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นกลุ่มกรรมการ กองทุนจึงมีพื้นฐานการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจึงมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการใช้ เทคโนโลยี

2. ผลการพัฒนาแบบแผนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า จากการศึกษาบริบท ของกลุ่มกองทุนและการวิเคราะห์สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยทำให้ผู้วิจัยได้สร้าง (ร่าง) แบบแผนการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานโดยนำมากำหนดลักษณะรูปแบบองค์ประกอบและขั้นตอนกระบวนการและนำ ร่างรูปแบบดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาหาคุณภาพของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่ามีความเหมาะสม ดังนั้น รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน ด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีม ของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นจึงประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน 2) สื่อและ

เทคโนโลยี 3) พื้นที่ 4) ทรัพยากร ปัจจัยสนับสนุน และ 5) เรื่องที่จะเรียนรู้ และมีขั้นตอนกระบวนการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ 2) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง 3) แลกเปลี่ยนแบ่งปัน ประสบการณ์ในทีม 4) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ 5) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ 6) สะท้อนกลับ ปรับวิธี

แผนภาพที่1 รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น

2.1 องค์ประกอบของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานทั้ง 5 องค์ประกอบ (ดังแผนภาพที่1) มีรายละเอียดดังนี้

คน (People) หมายถึง ทีมเรียนรู้ เป็นผู้ที่มีความสนใจร่วมกันและมีประสบการณ์ทำงานมีความสัมพันธ์กันไว้วางใจซึ่งกันและกัน ผู้นำทีมหรือผู้อำนวยการความสะดวกได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ได้ ผู้บันทึกสามารถจับประเด็น สรุป จัดการข้อมูลทางเทคโนโลยีได้

สื่อและเทคโนโลยี (Media) หมายถึง สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสื่อบุคคล ที่เหมาะสมกับบริบท โดยใช้วิธีสื่อสารแบบผสมผสานวิธี ได้แก่ วิธีสื่อสารแบบเผชิญหน้าและผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์ โดยใช้ Line Application

พื้นที่/สภาพแวดล้อม (Space and climate) หมายถึง สภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท สมาชิกทีมรู้จักกันและมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดกัน คำนึงถึงกัน ลักษณะที่อยู่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นแบบไม่เป็นทางการเป็นกันเองไว้ใจ เชื่อมั่น สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ทรัพยากร/ปัจจัยสนับสนุน (Resources and supporting infrastructure) เป็นต้นทุนของชุมชน แหล่งความรู้ ประสบการณ์ของคนในชุมชน ทรัพยากรบุคคล แนวทางปฏิบัติซึ่งถือเป็นวิถีของชุมชน ปัจจัยสนับสนุนกิจกรรมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีทั้งคน ความรู้และอุปกรณ์เทคโนโลยี

เรื่องที่จะเรียนรู้ (Contents) เป็นเนื้อหาที่สมาชิกมีประสบการณ์ มีความสนใจตรงกัน ที่เหมาะกับการใช้ประโยชน์ในชุมชน สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุ เช่น อาหาร การออกกำลังกาย ยาและสมุนไพรต่างๆ เป็นต้น และเนื้อหาการใช้เทคโนโลยีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2 ขั้นตอนกระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนของรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน เป็นการผสมผสานวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้ทั้งวิธีการพบกันแบบเผชิญหน้า (Face to Face) และพบกันในระบบออนไลน์ (Online) ผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีด้วยอุปกรณ์โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถใช้ในการสื่อสารแบบต่างเวลา (Asynchronous) และสื่อสารแบบเวลาเดียวกัน (Synchronous) และสามารถสื่อสารผ่านข้อความ ภาพ และภาพเคลื่อนไหวได้ ซึ่งมีรายละเอียดของขั้นตอนดังนี้ **1) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ** ด้วยการพบกันแบบเผชิญหน้า เป็นการนำเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดโลกทัศน์แห่งการแบ่งปัน ด้วยการทำความเข้าใจและเข้าใจการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เข้าใจความต้องการตนเองและสมาชิกในทีม สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับข้อมูลต้นทุนของชุมชนเพื่อรวบรวมเป็นคลังความรู้ และเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีในการสื่อสารพร้อมกำหนดวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกัน **2) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง** ด้วยการพบกันแบบเผชิญหน้าและออนไลน์ เป็นการตั้งเป้าหมายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน บอกความคาดหวัง ออกแบบกลยุทธ์การสื่อสาร เลือกใช้สื่อและเครื่องมือการสื่อสาร **3) แลกเปลี่ยน แบ่งปัน ประสบการณ์ในทีม** ด้วยการพบกันในระบบออนไลน์ เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างสมาชิกในทีม ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) โดยการสื่อสารด้วยการใช้สื่อแบบผสมผสานทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และข้อความ ผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีจากโทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ทโฟน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดเป็นความรู้ใหม่ของทีม **4) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้** ด้วยการพบกันเผชิญหน้าและออนไลน์ เป็นการเสริมพลังการเรียนรู้ของสมาชิกในทีมเพิ่มเติมสิ่งที่สนใจเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยการสอบถาม ผู้รู้ ศึกษาจากเอกสารตำราหรือค้นหาจากสื่อออนไลน์ **5) สรุปลงคลังความรู้ เป็นคลังความรู้ของทีม** ด้วยการพบกันเผชิญหน้าและออนไลน์ เป็นการสรุปลงคลังความรู้ของทีมที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สรุปลงประเด็น จัดกลุ่ม เป็นคลังความรู้ของทีมทั้งแบบข้อมูลออนไลน์และเอกสารสิ่งพิมพ์ แล้วนำมารวบรวมเป็นผลงาน **6) สะท้อนกลับ ปรับวิธี** ด้วยการพบกันเผชิญหน้า เป็นการสรุปทบทวนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกัน

2.3 วิธีการนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.3.1 การนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ ควรวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนเกี่ยวกับแบบแผนการสื่อสารเดิมและรูปแบบการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในชุมชนว่ามีความพร้อมหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความสนใจและการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน

2.3.2 การนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ ต้องมีทีมเรียนรู้ที่เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนที่มีความพร้อมมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ด้วยความสมัครใจและมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ควรมีประสบการณ์ในการทำงานของตนเองเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดของรูปแบบ

2.3.3 การนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ ต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีการสื่อสารได้แก่ เครื่องมือสื่อสารหรือคอมพิวเตอร์และสัญญาณโทรศัพท์หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้สามารถใช้อุปกรณ์โทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์ซึ่งทดแทนกันได้และใช้โซเชียลมีเดียแอปพลิเคชันในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน หากไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นรายบุคคล หน่วยงานกลาง เช่น อบต. หรือรพ.สต.สามารถสนับสนุนเป็นส่วนกลางให้ใช้ได้

3. ผลการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานในชุมชน โดยการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างกรรมการกองทุนฯ คณะทำงานย่อยและสมาชิกในชุมชนพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง จำนวน 15 คน ที่ทดลองใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานเป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยกลุ่มตัวอย่างใช้รูปแบบและปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการตามลำดับ ผลการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบประเมินการเรียนรู้เป็นทีมก่อนและหลังการใช้รูปแบบพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นหลังใช้รูปแบบแล้ว โดยมีรายละเอียดจากการประเมินตนเองเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการทำงานหลังใช้รูปแบบ ค่าเฉลี่ย 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.54 สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.27 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.64 2) ด้านการส่งเสริมการสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.59 3) ด้านความเข้าใจในการเรียนรู้เป็นทีมหลังใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.48 สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 และ 4) ด้านความสามารถในการตรวจสอบและการประเมินผลหลังใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56 สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบค่าเฉลี่ย 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.62 ผลงานที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของชุมชนและกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพให้ความสนใจ พบว่า จากการแบ่งปันข้อมูลต่างๆ ภาพและกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชนทั้งการออกกำลังกาย การทำน้ำสมุนไพร การทำลูกประคบสมุนไพร และวิธีปฏิบัติในการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน จึงได้จัดหมวดหมู่ สรุปและรวบรวมเป็นคลังความรู้ในระบบออนไลน์และนำข้อมูลดังกล่าวมาผลิตเป็นแผ่นพับที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้แพร่หลาย ผลการประเมินผลงานโดยกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับแผ่นพับพบว่า แผ่นพับมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้จริงและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

4. ผลการประเมินรับรองรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่างค์ประกอบของรูปแบบทุกด้านมีความเหมาะสมเชื่อมโยงกันระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 และขั้นตอนของรูปแบบสามารถนำไปใช้ได้มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.45 ดังนั้นรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นทีมของกลุ่มกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น พบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) คน (People) คนที่อยู่ในกระบวนการหรือเกี่ยวข้องกับแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานตามแนวทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ได้แก่ ทีมเรียนรู้ ผู้นำทีมหรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้บันทึก (Note taker) คนทั้ง 3 บทบาทนั้นจะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คนในทีมเรียนรู้ต้องเคารพกฎกติการ่วมกัน และยึดตามข้อตกลงของทีม เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้องและเกิดบรรยากาศที่ดีร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเซนเก้ (Senge,1990) การปฏิบัติงานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน (Alignment) สมาชิกในทีมต้องมีแนวคิดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกันและมีจุดมุ่งหมายในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้ไปในแนวทางเดียวกันจะช่วยให้ทีมคิดและปฏิบัติหน้าที่ได้เสมือนเป็นน้ำหนึ่งเดียวกันมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนและกัน มีจุดมุ่งหมายและรับรู้สภาพความเป็นจริงร่วมกัน ผู้อำนวยความสะดวกต้องกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในทีมอย่างต่อเนื่อง โดยการตั้งคำถามให้ตอบ ให้ตัวอย่างและเสริมแรงโดยการได้ตอบอย่างสม่ำเสมอ ผู้บันทึกจะต้องมีความรวดเร็วในการบันทึกเข้าระบบจะทำให้ข้อมูลเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง 2) สื่อและเทคโนโลยี (Media) ที่เหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานมีหลายประเภททั้งประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้มีความเหมาะสมในแต่ละชั้นของกระบวนการ สื่อสิ่งพิมพ์ทั้งเอกสาร ตำรา คู่มือ แผ่นพับ เหมาะกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเผชิญหน้าในการสื่อสารระหว่างประชุมสนทนาและการหนุนเสริมการเรียนรู้และยังเหมาะสมกับการจัดเก็บเป็นคลังความรู้เพื่อเผยแพร่ไปยังผู้รับสารกลุ่มอื่นๆ ซึ่งจะเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการขึ้นเผยแพร่ (Circulation) ของแนวคิดการสื่อสาร (Hall อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2551: 44-49) สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารในที่นี้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ทโฟน ซึ่งปัจจุบันเป็นอุปกรณ์การสื่อสารที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของทุกคน การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ทโฟนเพื่อการสื่อสารในระบบการสื่อสารแบบออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดีย Line Application ช่วยให้เกิดความสะดวกในการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับ Stefan Hrastinski (2008: 51-55) กล่าวว่าเทคโนโลยีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้นสามารถทำหน้าที่ได้สองลักษณะคือสื่อสารแบบต่างเวลาและสื่อสารแบบเวลาเดียวกัน การใช้เทคโนโลยีด้วยการสื่อสารแบบออนไลน์จึงช่วยให้สมาชิกในทีมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้สะดวกทุกที่ทุกเวลาตามต้องการ โดยที่ไม่ต้องออนไลน์พร้อมกันก็สามารถส่งข้อมูลถึงกันได้ ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ที่มีประสิทธิภาพและเป็นการเพิ่มศักยภาพในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้เป็นทีมร่วมกันด้วย 3) พื้นที่/สภาพแวดล้อม ที่เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นที่จริงและพื้นที่เสมือนที่มีบรรยากาศแบบไม่เป็นทางการ จะกระตุ้นการสื่อสารที่เปิดเผย (Open Communication) ระหว่างทีม บรรยากาศจะเต็มไปด้วยความเปิดเผยจริงใจต่อกันมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Parker, 2008: 24) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนีย์ ทองไชย (2557: 323) ว่าการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นต้องมีปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ได้แก่ บรรยากาศด้านกายภาพ ด้านจิตวิทยาและด้านสังคม 4) ทรัพยากร/ปัจจัยสนับสนุน ทรัพยากรแหล่งความรู้ในชุมชน ทั้งบุคคลที่มีความรู้ด้านสมุนไพรการดูแลสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่และแนวปฏิบัติในชุมชน การสนับสนุนด้านฮาร์ดแวร์เทคโนโลยี ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่สมาร์ทโฟน ซอฟต์แวร์และฐานข้อมูล และ

ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีทั้งแบบต้องจ่ายค่าบริการและบริการฟรีในชุมชน จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสารดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังการศึกษาของ Warne et al (2003: 93-106) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีทั้งองค์ประกอบของคนที่เป็นผู้รู้และเทคโนโลยีในการสนับสนุนการเรียนรู้ เช่นเดียวกับปริญญา จิตอร่าม (2554: 454) สนับสนุนว่าเทคโนโลยีจะเป็นสิ่งที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในหน่วยงานสาธารณสุขในชุมชนด้วย 5) เรื่องที่จะเรียนรู้ จะต้องเป็นเรื่องที่มาจากประสบการณ์ตรงของสมาชิกในทีมจึงจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่มาจากการทำงานหรือจากชีวิตประจำวันก็ตาม ทั้งนี้ เรื่องที่ประสบด้วยตนเองจะสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและซักถามได้ เรื่องที่เรียนรู้ที่นำมาจากผู้รู้หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ เหมาะสมที่จะเป็นข้อมูลอ้างอิงและนำมาเพิ่มเติมในคลังความรู้ของทีมแต่ทั้งนี้ต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปใช้

การพัฒนาขั้นตอนกระบวนการของรูปแบบทั้ง 6 ขั้นตอน คือ 1) สื่อสารสัมพันธ์ สร้างแรงจูงใจ 2) ตั้งเป้าหมายทีมเรียนรู้ คู่แนวคิด มีทิศทาง 3) แลกเปลี่ยนแบ่งปัน ประสบการณ์ในทีม 4) เติมเต็มข้อมูล หนุนเสริมการเรียนรู้ 5) จัดเก็บและสร้างคลังความรู้ของทีม และ 6) สะท้อนกลับ ปรับวิธี พบว่า แต่ละขั้นตอนมีความเชื่อมโยงกันและเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ดังที่ Marquardt (1996) และ Kasl และคณะ (1997) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นทีม มุ่งเน้นไปที่กระบวนการจัดการ และพัฒนาความสามารถของทีม เพื่อสร้างการเรียนรู้และผลลัพธ์อันเกิดจากการปฏิบัติของสมาชิก การเรียนรู้เป็นทีม เป็นกระบวนการสร้างความรู้อย่างเป็นระบบระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ Hackman (2002) ที่อธิบายว่าหลักในการทำงานเป็นทีมมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ ภารกิจของทีม ขอบเขตการทำงานที่ชัดเจน การมอบหมายหน้าที่การบริหารจัดการกระบวนการทำงานของทีมอย่างชัดเจน และการมีสมาชิกอยู่ภายในช่วงเวลาหนึ่งที่เหมาะสม ทั้งนี้จากงานวิจัยของ Hoegl (2001:437) ได้เสนอแนวทางการเรียนรู้เป็นทีมประกอบด้วย 1) การสื่อสาร (communication) เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สม่ำเสมอ ระหว่างสมาชิก เป็นการสื่อสารที่เปิดเผยแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการมีการเตรียมรายงานการประชุม ตารางงาน เป็นต้น แบบไม่เป็นทางการอาจใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ อีเมล การสื่อสารนี้จะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก 2) การประสานงาน (coordination) การร่วมมือประสานงานกันแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของทีมในการทำภารกิจไปสู่เป้าหมาย ที่มีทั้งเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง ซึ่งมีความผสมผสานและการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างสมาชิก 3) การทำงานที่สมดุลระหว่างสมาชิก (balance of member contributions) เป็นความร่วมมือของสมาชิกที่สมดุลกัน มีการจัดการระบบการทำงาน เข้าใจจุดแข็งจุดอ่อนของสมาชิก เรียนรู้จากประสบการณ์ในการทำงานที่หลากหลาย 4) การสนับสนุนซึ่งกันและกัน (mutual support) สมาชิกในทีมจะช่วยเหลือและสนับสนุนกันเท่าที่จะทำได้ ถ้ามีปัญหาจะสามารถแก้ไขได้โดยง่ายและรวดเร็ว มีการถกเถียงแนะนำกันด้วยความเคารพ และการแนะนำจะนำไปสู่การแก้ไข 5) มีความพยายาม (effort) สมาชิกทุกคนจะช่วยกันผลักดันโครงการหรืองานให้สำเร็จ ด้วยความรับผิดชอบสูงสุด

2. การมีความสามารถในการเรียนรู้เป็นทีม จากการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน พบว่า กลุ่มคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ คณะทำงานย่อยและสมาชิกชุมชน ทั้ง 15 คนที่เข้าร่วมการวิจัย มีความเข้าใจในการเรียนรู้เป็นทีมสูงขึ้นหลังการร่วมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสาน จากการสร้างแรงจูงใจระหว่างสมาชิกในทีมด้วยการเล่าเรื่องจากภาพที่ประทับใจในการพัฒนาชุมชนของแต่ละคนพบว่าภาพ

ประทับใจส่วนใหญ่เป็นภาพการทำงานดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการเดินออกกำลังกายของผู้สูงอายุ การนวด และสมุนไพรสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้เห็นถึงบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับแนวคิดของ Ipe (2003: 343) ที่กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล มีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการ ได้แก่ ธรรมชาติของความรู้ แรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่คำนึงถึงความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท (context) และวัฒนธรรม (culture) ของชุมชน ด้านการกำหนดทิศทางการเรียนรู้เพื่อให้รับรู้และเข้าใจวิธีปฏิบัติงานร่วมกัน ที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การเคารพยอมรับในความสามารถของสมาชิกและการมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม จากการศึกษาของทีมมีการปรึกษาหารือตกลงกติกาก่อนแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสื่อสารแบบออนไลน์โดยใช้ Line Application และยอมรับกติการ่วมกันและปฏิบัติตาม เช่น กำหนดเวลาติดต่อสื่อสารของทีมเริ่มส่งข้อความตั้งแต่เวลา 8.00-20.00 น. ถือว่าเป็นเวลาทำการของกลุ่ม เน้นให้ส่งข้อความที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของกลุ่มและให้ใช้ภาพแสดงตนเป็นภาพตัวจริงที่เป็นปัจจุบันเพื่อจะได้จดจำได้ง่ายไม่สับสน สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกมีการรับรู้และทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้นการตั้งกฎพื้นฐานเพื่อช่วยให้ทีมเห็นเป็นรูปธรรมว่าทีมต้องมีบทบาทอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีมอาจจะดมสมองเพื่อสร้างกฎพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ Senge (1990) เกี่ยวกับการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันหรือเป้าหมายร่วมกันในทีม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการอภิปรายโดยการแสดงความคิดเห็นของตนเองเพื่อการตัดสินใจเลือกหาข้อตกลงข้อสรุปหรือหาทางแก้ปัญหาที่มีการตกลงร่วมกันเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติของทีมในช่วงเวลานั้น มีแนวปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมที่สอดคล้องกันซึ่งทุกคนในทีมจะต้องมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ด้านการมีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ชัดเจนทั้งเป้าหมายของตนเองและเป้าหมายของทีม ทำให้สมาชิกในทีมสามารถแสดงความคิดเห็น ความสามารถได้เต็มที่ตามความถนัดของตนเอง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จเดียวกัน เห็นได้จากการกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียนรู้นั้น สมาชิกในทีมลงความเห็นว่าเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ทำให้สามารถกำหนดเรื่องที่จะเรียนรู้ประเด็นย่อยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละสัปดาห์ได้ มีการกำหนดผลงานของทีม ประเมินผลด้วยการแสดงความคิดเห็นสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นทีมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่องที่น่าสนใจว่า การเรียนรู้เป็นทีมจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกเข้าใจภารกิจของตนเอง และมีการสะท้อนผลลัพธ์ที่ได้ และมีการสะท้อนการเรียนรู้ (Kozlowski และ Bell, 2008) นอกจากนี้การเริ่มกระบวนการด้วยการพบกันแบบเผชิญหน้าก่อนการเข้ากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความคุ้นเคย โดยมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง เป็นโต๊ะกลมแบบหันหน้าชนกันได้ทักทายพูดคุยกัน สังเกตว่ามีการสอบถามทุกข์สุขและเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันกันก่อน จึงสอดคล้องกับ Parker (2008) ที่พบว่า บรรยากาศการทำงานที่ไม่เป็นทางการ (Informal Climate) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้การทำงานของทีมนั้นมีประสิทธิภาพ และบรรยากาศในกลุ่มสนทนาออนไลน์ Line Application มีการทักทายด้วยข้อความเป็นกันเองอยู่ตลอดเช่น สวัสดีตอนเช้า ส่งภาพดอกไม้ให้กัน เป็นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง แต่มีการจำกัดจำนวนที่เหมาะสมไม่มากเกินไปให้อึดอัด ทำให้การสนทนาในแต่ละวันสดชื่นสดใส

ดังนั้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การสร้างผลงานของทีมที่เป็นกรรวบรวมข้อมูลความรู้ที่สมาชิกในทีมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานวิธีทั้งแบบเผชิญหน้าและ

ออนไลน์ แบ่งหน้าที่กันเตรียมเนื้อหา ภาพประกอบ ลงมือผลิต และนำไปเผยแพร่ ทำให้เห็นพฤติกรรมการเรียนรู้ เป็นทีมที่สูงขึ้น ร่วมมือกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoegl, M. (2001) ที่พบว่า การร่วมมือและมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคน เพราะทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของงาน การร่วมมือประสานงานกันแสดงให้เห็นถึง ประสิทธิภาพของทีม ผลงานที่ได้มาจากความร่วมมือของทุกคนจึงทำให้เห็นว่าสมาชิกมีการประสานพลังกลุ่ม ร่วมกันเพื่อสร้างผลงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1. การนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ในชุมชน ควรมีการเตรียมพร้อมด้าน เทคโนโลยีการสื่อสารทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และควรมีการสนับสนุนด้านระบบเครือข่าย สัญญาณอินเทอร์เน็ตไวไฟฟรีไว้บริการสำหรับสมาชิกในชุมชนจะทำให้เกิดความพร้อมด้านองค์ประกอบสื่อและเทคโนโลยีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจะทำให้ใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานบรรลุตาม วัตถุประสงค์
2. การนำรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานไปใช้ควรศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน ปรับใช้ให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการในการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน
3. ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดเก็บและเผยแพร่ความรู้ของชุมชน ด้วยการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานและการมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2551). **การจัดการความรู้เบื้องต้น เรื่องการสื่อสารชุมชน**. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ทัศนีย์ ทองไชย. (2557). “การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญา

ท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา.” **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 7,2**

(พฤษภาคม-สิงหาคม): 323.

ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2547). **การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ**. กรุงเทพฯ : ไยไหม.

ปริญญา จิตอร่าม. (2554). “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการความรู้ด้านสุขภาพในชุมชนของสถานีนอนามัย.”

วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 4,1 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 454.

วิจารณ์ พานิช. (2548). **การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

วิชัย วงศ์ใหญ่. (2552). “กลยุทธ์การพัฒนาหลักสูตร.” **บรรยายที่มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม,**

4 กรกฎาคม. (สไลด์ประกอบการบรรยาย)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2554). **พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545.**

กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ.

ภาษาต่างประเทศ

- Ardichvili, A. (2002). "Knowledge management, human resource development, and internet technology." **Advance in Developing Human Resources**, 4(4), 451-463.
- Hackman, J. Richard. (2002). **Leading Teams: setting the stage for great performances**. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Hoegl, M. (2001). "Teamwork Quality and the Success of Innovative Projects: A Theoretical Concept and Empirical Evidence." **Organization Science** 12,4 (July–August): 435–449.
- Ipe, M. (2003). "Knowledge sharing in orgaiations: Aconcetual framework." **Human Resource Development Review** 2(4) : 337-359.
- Kasl. E., et al. (1997). "Teams as Learners: A Research-Based Model of Team Learning." **Journal of Applied Behavioral Science** 33,2 (June): 227.
- Kozlowski, S.W.J.,&Bell,B.S. (2008). "Team learning, development, and adaptation". In V.I. Sess & M. London (Eds.), **Group learning**: 15-44.
- Marquardt, M. (1996). **Building the learning organization**. New York: McGraw-Hill.
- Parker, G., M. (2008). **Team players and teamwork: new strategies for developing successful collaboration**. 2nd ed. U.S.: John Wiley & Sons, Inc.
- Senge, P.M. (1990). **The Fifth Discipline: The art and Practice of the Learning Organization**. London: Century Press.
- Stefan Hrastinski. (2008). "A study of asynchronous and synchronous e-learning methods discovered that each supports different purposes." **Educause Quarterly** 31(4): 51-55.
- Tang, K.-C., Beaglehole, R., & O'Byrne, D. (2005). "Policy and partnership for health promotion-addressing the determinants of health." **Bulletin of the World Health Organization** 83(12): 884.
- Warne, L., Ali, I.M. & Pascoe, C. (2003). "Team Building as a Foundation for Knowledge Management: Findings from Research into Social Learning in the Australian Defence Organization." **Journal of Information & Knowledge Management** 2 (2): 93-106.
- World Health Organization. (1986). **The Ottawa Charter for Health Promotion**. Geneva: World Health Organization.